

Nr 6.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till Lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement.

Till konstitutionsutskottets handläggning ha båda kamrarna den 11 februari 1947 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 32, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga nedan intagna förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 31 januari 1947 i de delar detta ej här nedan återgives.

De grundläggande stadgandena om statsdepartementen innefattas i § 5 regeringsformen. Enligt detta lagrum skola för särskilda grenar av rikets styrelse finnas statsdepartement till det antal som bestämmes genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag. Departementens benämningar och fördelningen av ärendena mellan departementen skola bestämmas av Konungen genom en särskilt utfärdad stadga. Antalet departement har genom lag den 21 februari 1941 fastställts till tio, och departementens benämningar och verksamhetsområden regleras genom departementsstadgan samma dag. Enligt § 6 regeringsformen skall statsrådet bestå av cheferna för departementen samt lägst tre statsråd utan departement. Rörande det närmare antalet hänvisas till en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag. Genom den förut nämnda lagen den 21 februari 1941 har antalet statsråd utan departement fastställts till lägst tre och högst sex, med rätt sålunda för Konungen att fastställa antalet inom de bestämda gränserna.

Frågan om en reformering av departementsindelningen gjordes på riksdagens hemställan (skrivelse 1938:112) under år 1939 till föremål för en utredning av landshövding K. Levinson, som i ett den 20 december samma år avgivet betänkande (SOU 1939:44) framlade vissa förslag i ämnet. Levinsons utredning utmynnade i denna del i två alternativa förslag, betecknade alternativ I och alternativ II. Enligt alternativ I skulle det nuvarande antalet permanenta departement, d. v. s. nio, bibehållas och kommunikationsdepartementet omvandlas till ett inrikesdepartement med huvudsaklig uppgift att omhändervärdels lantregerings- och kommunala ärenden och dels de på kommunikationsdepartementet nu ankommande frågorna rörande samfärdselanstalter och allmänna arbeten. Alternativ II

avsåg utbyggande av den normala departementsorganisationen med ett nytt departement, inrikesdepartementet, vars centrala arbetsområde skulle omfatta lantregerings- och kommunala ärenden. Enligt båda alternativen skulle därjämte vidtagas vissa omflyttningar av ärenden för att åstadkomma en jämnare arbetsfördelning mellan departementen. Sitt förord skänkte Levinson det såsom alternativ II betecknade förslaget med de nuvarande nio ordinarie departementen plus ett inrikesdepartement.

I proposition (nr 33) till 1940 års riksdag, varigenom förslag till ändrad lydelse av bl. a. §§ 5 och 6 regeringsformen framlades, yttrade föredragande departementschefen, att enligt hans mening anledning saknades att då ingå i prövning av frågan om de ändringar i departementsorganisationen, som kunde föranledas av den gjorda utredningen. Med hänsyn till det extraordinära läget liksom till ovissheten om de arbetsuppgifter som kunde komma att föreligga under de närmaste åren syntes det nämligen erbjuda alltför stora vanskligheter att för Kungl. Maj:ts kansli fastställa en organisationsplan, som vore avsedd för normala tidsförhållanden och följaktligen knappast kunde tänkas träda i tillämpning förrän en återgång skett till dylika förhållanden. Konstitutionsutskottet förklarade sig (utl. nr 11) dela departementschefens mening, att frågan om en för normala förhållanden avpassad ändring i departementsorganisationen borde i dåvarande tidsläge anstå tills vidare.

Sedan efter världskrigets slut utredningsarbetet rörande departementsindelningen återupptagits, inriktades undersökningarna i första hand på en uppdelning av socialdepartementet, vars arbetsbörda sedan länge varit betydande. Den successiva ansvällningen av den departementschefen åvilande arbetsbördan har sålunda nödvändiggjort en uppdelning av göromålen på, utom departementschefen, två av statsråden utan departement. Också statssekreterarens och expeditionschefens göromål ha uppdelats genom att vissa grupper av ärenden undantagits från den egentliga ämbetsinnehavarens handläggning och anförtrotts åt särskilt förordnade tjänstemän. Vid sidan av denna uppdelning falla byggnadsberedningens ärenden, vilka handläggas inom ett särskilt kansli.

I en inom socialdepartementet utarbetad, den 13 april 1946 dagtecknad promemoria framlades ett förslag till det nuvarande departementets klyvning, vilket förslag i likhet med Levinsons avsåg skapandet av dels ett socialdepartement och dels ett inrikesdepartement men som i så måtto skilde sig från Levinsons huvudtanke, att i det nya socialdepartementet skulle behållas endast sociala ärenden i egentlig mening och inrikesdepartementet följaktligen omfatta, förutom lantregerings- och kommunala ärenden, även hälso- och sjukvårdsärenden.

I överensstämmelse med riktlinjerna i departementspromemorian har föredragande departementschefen i nu förevarande proposition förklarat

delningen av socialdepartementet böra ske så, att därur utbrytas lantregerings- och kommunalärenden samt hälso- och sjukvårdsärenden, för vilka ett nytt departement inrättas; detta borde benämnas inrikesdepartementet. I anledning bl. a. härav framlägges i propositionen förslag till ny lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement. Enligt lagförslaget skall antalet statsdepartement ökas från tio till elva samt ramen för antalet statsråd utan departement — för närvarande lägst tre, högst sex — bestämmas till lägst tre, högst fem, eftersom statsrådets sammanlagda ledamotsantal icke lämpligen borde ökas.

Som motivering för ifrågavarande förslag har föredragande departementschefen bl. a. anfört följande:

»När departementsreformen efter krigstillståndets upphörande återupptagits till diskussion, har det tillsvidare icke ansetts lämpligt att taga ställning till frågan om den lämpligaste departementsindelningen i dess helhet. Särskilt den omständigheten att folkhushållningsdepartementet ännu ej på någon tid torde kunna undvaras, har gjort det önskvärt att för närvarande upptaga frågan endast till den del behovet av en ändrad departementsindelning framstår såsom trängande. Detta är utan tvivel fallet såvitt angår det redan av Levinson behandlade spörsmålet om socialdepartementets klyvning.

I Levinsons utredning framhölls i detta hänseende att socialdepartementets uppgifter som helhet betraktade vore synnerligen maktpåliggande även under normala förhållanden och därjämte starkt ökades under tider av ogynnsamma konjunkturer. Såsom exempel härpå åberopades att antalet till departementet inkomna ärenden, som under år 1931 uppgick till 3 384, under krisåret 1932 steg till ej mindre än 5 193; siffran sjönk därefter ånyo, med ett minimum år 1935 av 3 239 och ett genomsnitt för hela femårsperioden 1934—1938 av 3 486. Dessa siffror ha under 1940-talet avsevärt överträffats. Om man bortsér från de till något över 1 000 uppgående ärendena på statssekreteraravdelningen och regeringsrättsbyrån, utgjorde antalet ärenden 1941—45 årligen i medeltal 5 145. Antalet inkomna ärenden under det sista egentliga krigsåret, 1944, var 5 586. Under 1946 ha inkommit ej mindre än 6 372 ärenden. Antalet propositioner har under åren 1941—45 varit avsevärt, i medeltal 52 per år. Propositionernas sammanlagda sidantal nådde under perioden sin höjdpunkt år 1945 — 2 319 sidor. År 1946 hade detta tal överträffats. Antalet propositioner nämnda år utgjorde 65 med ett sidantal av 2 497.

Orsakerna till de ökade arbetsuppgifterna äro, som framhållits i den inom socialdepartementet upprättade promemorian, dels att nya arbetsområden tillkommit, dels ock att verksamheten på tidigare områden i väsentlig mån utbyggt. Den ökade arbetsbördan har kunnat bemästras endast genom uppdelning såväl av departementschefens uppgifter som av de åligganden, vilka ankomma på departementets statssekreterare och dess expeditionschef. Att denna splittring av ansvaret för departementets arbete är ägnad att medföra olägenheter ligger i öppen dag. Även om vid återgången till normala förhållanden en del arbetsuppgifter kunna väntas försvinna, kan det icke antagas, att arbetsmängden i dess helhet skall komma att visa nedgång. Med hänsyn till den centrala ställning, som den sociala omsorgen

med rätta intager bland statsuppgifterna, har man tvärtom anledning förmoda att arbetet ytterligare skall öka. Härvidlag vill jag särskilt hänvisa till det i promemorian gjorda uttalandet, att det är angeläget tillse, att de nya reformerna på socialpolitikens, befolkningspolitikens och bostadspolitikens områden bringas till verkställighet på ett sätt som så nära som möjligt ansluter till lagstiftarens intentioner; det kan därför bli önskvärt att i viss utsträckning förlägga prövningen av besvär inom dessa områden — åtminstone under viss tid framåt — till Kungl. Maj:t.

Vad angår sättet för socialdepartementets delning har Levinson i sitt förutnämnda förslag närmast förordad, att ej blott de sociala ärendena i egentlig mening utan även frågor om hälsovård och sjukvård skulle kvarbli i socialdepartementet, medan lantregerings- och kommunalärenden skulle bilda kärnan i ett nytt departement. Mot detta förslag har emellertid i departementspromemorian framställts den erinran att klyvning enligt sådana linjer skulle betyda en mycket ojämn fördelning av den hittillsvarande arbetsbördan och ett bibehållande av överbelastningen för socialdepartementet och dess chef. Det är visserligen riktigt att ett visst samband föreligger mellan hälso- och sjukvårdsärendena å ena samt sociala ärenden i egentlig mening å andra sidan, men det skäl för medicinalärendenas behållande i socialdepartementet, som ligger i detta samband, kan icke uppväga det trängande önskemålet att åstadkomma en mera väsentlig avlastning för socialdepartementet och bereda dess chef samt hans närmaste medhjälpare en tillräcklig arbetslättnad. Efter medicinalärendenas överflyttning till ett nytt departement kunna för övrigt de hithörande ärenden, vilka ha anknytning till socialdepartementets arbetsuppgifter, avgöras under gemensam beredning med chefen för nämnda departement.»

»I anledning av socialdepartementets delning bli va omfattande ändringar erforderliga i departementsstadgan. I fråga om fördelningen mellan det nya socialdepartementet och inrikesdepartementet av de ärendesgrupper samt de verk och myndigheter, för vilka anslag äskas av riksdagen, får jag hänvisa till den samtidigt på hemställan av chefen för socialdepartementet avlätna propositionen om anslag för de två departement, å vilka socialdepartementet föreslås uppdelat, m. m. Från den i departementspromemorian angivna fördelningen har därvid icke gjorts annat avsteg än att ärenden rörande nykterhetsverksamhet, alkoholistvård och behandling av lösdrivare jämte tillhörande anstalter och myndigheter, nämligen alkoholistanstalterna, länsnykterhetsnämnderna och tvångsarbetsanstalterna, skola föras till inrikesdepartementet och icke, såsom i promemorian förutsatts, till socialdepartementet. Vidare förordas i nämnda proposition att ärenden rörande brandväsendet skola överföras från kommunikationsdepartementet till inrikesdepartementet. Detaljfördelningen av de ärendesgrupper, vid vilka äskanden om anslag å riksstaten icke äro knutna, torde få ske i samband med revisionen av departementsstadgan.»

Utskottet finner ej anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och hemställer alltså,

att riksdagen, med bifall till föreliggande proposition, nr 32, måtte antaga följande

Lag

om antalet statsdepartement och statsråd utan departement.

Härigenom förordnas, att antalet statsdepartement skall vara elva samt att statsråd utan departement skola finnas till det antal, lägst tre och högst fem, som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1947, från och med vilken dag lagen den 21 februari 1941 (nr 97) om antalet statsdepartement och statsråd utan departement upphör att gälla.

Stockholm den 18 mars 1947.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Ström, Karl August Johanson*, Mattsson, Lindén*, Sandberg, Söderdahl, Bror Nilsson, Englund och Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Thorell, Nordström i Torsby, Nilsson i Göteborg, Nolin, Kyling*, Norén*, Spångberg*, Edberg* och Johnsson i Stockholm*.

---

* Ej närvarande vid justeringen.

Iduus tryckeri, Esselte ab. Stockholm 1947
716517